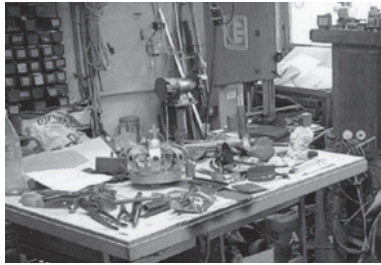

AIR Artist in Residence programma

Werkplaats
Cornelis Hoogenboom

AIR

Het Artist in Residence programma (AIR) is een programma van het lectoraat Kunstpraktijk en artistieke ontwikkeling in samenwerking met de verschillende instituten van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. Het stimuleert innovatie van het kunstonderwijs door confrontatie met actuele artistieke ontwikkelingen en biedt de opleidingen ruimte om uitzonderlijke praktijken in huis te halen die het onderwijs en het artistiek beleid aan de hogeschool kunnen bezielen. Voorwaardelijk is de kwaliteit van de gastkunstenaar, de gedeelde belangstelling voor een urgente vraag of thematiek en de wisselwerking met de internationale state of the art. Met iedere AIR wordt het verfrissende spanningsveld opgezocht tussen de inbreng van een onafhankelijke kracht van buiten en de bereidheid en het vermogen binnen de hogeschool om in te spelen op de dynamiek van de kunstpraktijk.

Marijke Hoogenboom

Marijke Hoogenboom leidt het faculteitsoverstijgende Artist in Residence (AIR) programma als lector Kunstpraktijk en artistieke ontwikkeling van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. Sinds 2012 is ze tevens als lector verbonden aan de Theaterschool, waar zij invulling geeft aan het lectoraat Podiumkunsten in transitie. Voordien was Hoogenboom samen met Ritsaert ten Cate betrokken bij de oprichting van DasArts en maakte tot 2001 deel uit van de artistieke leiding van deze internationale master voor theatermakers. Behalve als lector werkt zij ook als freelance dramaturg, curator en adviseur op het gebied van kunst en onderwijs in binnen en buitenland.

Skills of the 21st century

Marijke Hoogenboom

In Nederland stijgt de werkeloosheid en de schaarste aan vakkrachten neemt toe. Onlangs wees de Sociaal Economische Raad op een alarmerend oplopend tekort aan vakmensen.¹ Dat komt mede, zegt hoogleraar culturele economie Arjo Klamer, doordat Nederland 'het handwerk schromelijk verwaarloosd heeft'. Voor Klamer moet de ontwikkeling van een creatieve ambachtscultuur dan ook een urgent punt op de politieke agenda worden.² Hernieuwde aandacht voor het ambacht en herwaardering voor het werken met 'hand en hoofd' (Richard Sennett), dat is goed nieuws voor de kunstensector die zijn beroepsopleidingen graag als hedendaagse ambachtsscholen profileert waar sociale interactie, het leren in de praktijk en een actieve gemeenschap van stakeholders de spil van het onderwijs vormen.

uit: interview
'Samenwerken
is een ambacht'

Richard Sennett: 'We zullen toe moeten naar een opleidingsmodel waarbij mensen deze ambachtelijkheid kunnen verwerven. Ik zie dus liever dat er in de toekomst minder mensen op universiteiten rondlopen en meer op technische colleges.'

Voor socioloog Pascal Gielen schuilt juist in deze kenmerken een bijzondere kwaliteit. De kunsthogescholen zijn voor hem een van de weinige plaatsen waar nog 'een exceptioneel onderwijsmodel' wordt gehanteerd dat tijd en ruimte biedt om een *ambachtelijke ethiek* te koesteren.³ Deze ethiek heeft niets met nostalgie te

maken, of met een verlangen naar een premoderne wereld. Volgens arbeidssocioloog Richard Sennett houdt ambachtelijkheid en de werkplaats als sociaal instituut waarin 'ongelijken nauw met elkaar verbonden zijn' een duurzame, basale menselijke drijfveer in stand 'om werk goed uit te voeren omwille van het werk zelf.'⁴ Inderdaad wordt de intrinsieke behoefte om naar kwaliteit te streven ook binnen de kunsten andermaal uitgedragen. Het fysieke materiaal, de tastbaarheid van het productieproces en de geperfectioneerde kennis worden in de 21ste eeuw niet meer als een rem op autonomie en innovatie beschouwd.⁵ Integendeel, 'kunstenaars zien weer helemaal de kracht van het elementaire maakwerk en hun wapenkast met technieken is voller dan ooit.'⁶

Pascal Gielen: 'De onherkenbaarheid van de beeldende kunst, gekoppeld aan het wegvalen van het vakmanschap, vormt de keerzijde van de grenzeloze vrijheid van de kunstenaar bij het definiëren van zijn of haar werk.'

uit: De hybride kunstenaar

Maar ook op andere plekken in de samenleving is er behoefte aan kundige makers en terugkeer van vakgerichte specialisaties. Toen filosoof Henk Oosterling in 2007 zijn programma Rotterdam Vakmanstad/Skillcity voor het onderwijs introduceerde, pleitte hij ervoor vakmanschap parallel te ontwikkelen met de noodzakelijke ingrijpende maatschappelijke en economische veranderingen. Volgens Oosterling opent het idee van 'skills' de mogelijkheid om binnen een dergelijke transitie een breed spectrum van vaardigheden te agenderen, vakmatige, sociale, culturele en mentale: 'Wij moeten leren om kwalitatief samen te leven in plaats van speculatief te overleven.'⁷ 'Skills' zijn voor Oosterling geen eeuwige, onwrikbare categorieën. Zij belichamen onmisbare, steeds geactualiseerde waarden om ons 'in deze flitswereld' (Bierens)

uit: Platform Ambachtseconomie

Henk Oosterling: 'In de toekomst zullen we naar een andere economie toe moeten. En die economie zal veel concreter moeten zijn en veel materiëler moeten zijn. En die economie zal ook veel meer op ecologische principes gebaseerd moeten zijn. Het effect dat we veel meer moeten doen met wat we hebben en daar binnen dingen moeten ontwikkelen. Ik denk dat in die hele context het vakmanschap misschien wel eens een hele belangrijke positie in zou kunnen gaan nemen.'

bij de les te houden, en verantwoordelijkheid te nemen voor de toekomst - hetzij als kunstenaar, leraar of burger.

uit: Lezing bij CBK Amsterdam

Cornel Bierens: 'Ambachtelijkheid is niet synoniem met alles van A tot Z zelf doen. Waar het om gaat is dat wij, wat we ook doen, en welke middelen of media we ook gebruiken, weer gevoel krijgen voor de elementaire dingen zelf, waar wij zolang op neer gekeken hebben.'

De ON AIR publicatie *Skills of the 21st century* vertrekt vanuit de actuele herwaardering van vakmanschap en ambachtelijke ethiek en vraagt wat dit betekent voor de afzonderlijke kunst- en ontwerpdisciplines. Op welke manier reageert het kunstvakonderwijs op impulsen uit de samenleving en het (internationale) werkveld? Welke (nieuwe) vaardigheden zijn nodig voor beroepen die fundamenteel in omwenteling zijn? Hoe kijken kunstenaars en ontwerpers aan tegen de toekomst van hun vak? En tegen de rol van kunst en cultuur in een geglobaliseerde wereld? Is er inderdaad sprake van de flexibele, hybride kunstenaar die als culturele ondernemer zijn weg weet te vinden op 'duizend podia'?⁸ Zijn wij aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten al bezig met de zoektocht naar de verbreding van de kunsten en de verbinding met andere sectoren?

Juist de jaarlijkse Artists in Residence vormen voor de instituten van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten een confrontatie met omslagen in onze cultuur, met hoe we naar de wereld kijken en hoe de relatie met onze leefomgeving verandert. We hebben er dan ook voor gekozen om in deze editie geen portretten van de afzonderlijke AIR's te presenteren, maar verhalen die in het teken staan van een nieuwe tijd. Een nieuwe tijd die zichtbaar wordt in de kunsten, het onderwijs en de samenleving.

Een van de meest opvallende uitspraken in de verschillende verhalen is het belang van dynamiek en interactie en de afkeer van hokjesgeest. Zo eist proceskunstenaar Martijn Engelbregt de vrijheid op om zijn metier op een 'eigen wijze vorm te geven' en om nieuwe verbanden te leggen met sectoren buiten de kunst. Ook internationalisering is in het kunstonderwijs van vandaag onmisbaar. Voor Joël Bons (Atlas Academy) en Barbara Van Lindt (DasArts) is de ontmoeting met andere culturen een noodzakelijke confrontatie om de horizon van studenten te verbreden, hen te laten reflecteren over overeenkomsten en verschillen en een eigen weg te kiezen.

Veelvuldig is er de notie dat veranderingen in kunst en cultuur een reactie zijn op veranderingen in de samenleving. Suzanne Wallinga schetst de affiniteit van AIR Franz Rodenkirchen met 'slow cinema' als een verzet tegen onze cultuur van snelheid en een passie voor een minimalistische manier van vertellen. Maar hoe kan de contemplatieve beleving van het publiek zijn neerslag vinden in een professioneel filmscenario? Het 'hantieren van een standaard' voor het vak van de scenarist is volgens Wallinga dan ook niet meer van deze tijd. Is het toeval dat studenten en docenten van de Theaterschool die in een samenwerkingsproject met Ugo Dehaes in aanraking zijn gekomen met een andere discipline nu

**Welke
(nieuwe)
vaardigheden
zijn nodig
voor
beroepen die
fundamenteel
in omwening
zijn?**

meer uitwisseling, onafhankelijkheid en vernieuwing wensen?

Ten slotte is er het meest uitgesproken standpunt dat kunst en cultuur een veel actievere - en autonomere - rol moeten innemen om aan maatschappelijke processen bij te dragen en zelfs verandering af te dwingen. In de optiek van Jappe Groenendijk is kunsteducatie, zoals bijvoorbeeld de interdisciplinaire praktijk van kunstenaarscollectief Authentic Boys, de sleutel voor vaardigheden van burgers en scholieren van de 21ste eeuw. Met name Michiel Schwarz streeft naar een 'ware cultuuromslag' om nieuwe kwaliteiten als delen, verbondenheid, duurzaamheid en menselijke maat centraal staan. Volgens hem vraagt 'deze eeuw van transities' namelijk nadrukkelijk om een nieuwe professionele ethiek van ontwerpers en erfgoeddeskundigen die onze leefomgeving mede vormgeven.

In mijn optiek is het kunstonderwijs bij uitstek de plek waar de veranderende eisen aan de beroepspraktijk en de betekenis van een nieuw cultuurbesef onderhandeld moeten worden. In die zin heeft het AIR-programma haast een seismografische functie en biedt het de opleidingen van de AHK de gelegenheid hun artistieke agenda te actualiseren, nieuwe samenwerkingen op te zetten en om ontwikkelingen aan de orde te stellen die de toekomst van de jonge professional zullen bepalen.

Skills of the 21st century? Volgens mij ligt hier de sleutel voor de innovatieve krachten die de wereld blijven bevragen en die samen bouwen aan een duurzame samenleving.

- 1 Ontwerpadvies SER (2013). *Handmade in Holland: vakmanschap en ondernemerschap in de ambachtseconomie*. Den Haag.
- 2 Klamer, R. (2013). *Creatief vakmanschap in internationaal perspectief, en Herwaardering ambachtscultuur hoofdzak*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam, Stichting Economie en Cultuur.
- 3 Gielen, P. (2012). *Artistieke praxis en de neoliberalisering van de on-derwijsruimte*. Denken in kunst (p.97), Leiden: Leiden University Press.
- 4 Sennett, R. (2008) *De ambachtsman*. (p. 63 en 167) Amsterdam: Meulenhoff.
- 5 Vanhaesebrouck, K. (2011). *Ambacht en traagheid*. In: *Rekto: verso* (nr 47). Gent.
- 6 Bierens, C. (2010) *Liederlijk geklodder*. In: *De Groene Amsterdammer* (7 april). Amsterdam. Zie ook: Bierens, C. (2013) *Handgezaagde ziel*. Amsterdam: Mondriaan Fonds.
- 7 Velsen, van, V. (2013) *Rotterdam Vakmanstad*. (p.82) In: *Metropolis M*. (No.1, feb-maart). Utrecht. Zie ook: Oosterling, H. (2009) *Woorden als daden*. Rotterdam: Japsam Books.
- 8 *Advies commissie-Dijkgraaf*. (2010). *Onderscheiden, verbinden, vernieuwen, voor een sectorplan kunstonderwijs, in opdracht van de HBO-raad*. (p. 4) Den Haag.